

1 וכן לרב יהודה לא קשיא, כי אף שלשיתו דרך רחוקה היא כל
2 שאינו יכול להכנס בשעת אכילה, מכל מקום קמא שרין אף שהוא
3 ראוי לאכול את הפסח בשעת אכילה, דחמא רחמנא דהיה – התורה
4 דחתה אותו מלעשות את הפסח הראשון מגזירת הכתוב, דבתבי
5 (במדבר ט) 'איש איש כי יהיה קמא לנפש', ולא פירטה התורה יום
6 מסוים של טומאתו, מי לא עסקינן – האם אין הפסוק עוסק גם
7 באופן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח, ובאופן זה הוא יכול
8 לטבול אחר ההזאה ביום ארבעה עשר ויהיה ראוי לאכול את
9 הפסח בלילה, ואפילו הכי אמר רחמנא ליהדי – ואף על פי כן אמרה
10 התורה שהוא נדרה לפסח שני, ומה יש ללמוד שאף טמא שרץ
11 הדומה לטמא מת בשביעי שלו, דחתה אותו התורה לפסח שני,
12 ומשום כך אמר רב יהודה שאין שוחטים וזורקים על טמא שרץ.
13 במשנתו הובאה שיטת רבי עקיבא שהעומד בחצות יום ארבעה
14 עשר מן המודיעים ולחוץ, פטור מדין דרך רחוקה, הגמרא מביאה
15 ברייתא שנתחדשו בה שני דינים לפי שיטתו: תנו רבנן בברייתא,
16 הנה עומד בחצות יום ארבעה עשר חוץ למודיעים, שזו היא דרך
17 רחוקה לשיטת רבי עקיבא, ויכול ליכנס לעזרה בשעת שחיטה על
18 ידי שימחר לרוץ בסוסים ופגרים, ויכול הייתי לומר שיהא חייב
19 כרת אם לא עשה כן כדי להגיע לעזרה בשעת שחיטה, תלמוד
20 לומר – מלמדנו הכתוב (שם ט ג), ויבדדך לא היה וחדל לעשות
21 הפסח, ונבדדה הנפש ההוא מעמיה, כלומר, דווקא מי שלא היה
22 בדרך רחוקה ואף על פי כן חדל מלעשות את הפסח, חייב כרת,
23 ונהלה – ואדם זה העומד בחצות היום מחוץ למודיעים, הלא היה
24 בדרך רחוקה, ועל כן אין לחייבו כרת.
25 דין נוסף: הנה עומד בחצות יום ארבעה עשר לפני מן המודיעים,
26 שלשיטת רבי עקיבא אינו נמצא בדרך רחוקה, ואין יכול ליכנס
27 מפני גמלים וקרונות המעכבות אותו מלהכנס, מפני שהם נושאים
28 את בני ביתו ואינו רוצה להשטמ מהם וללכת לבדו, ויכול הייתי
29 לומר שלא יהא חייב כרת כיון שהוא אנוס, תלמוד לומר 'ויבדדך
30 לא היה וחדל לעשות הפסח, ונבדדה הנפש ההוא מעמיה', כלומר,
31 אדם שלא היה בדרך רחוקה וחדל מלעשות את הפסח, חייב כרת,
32 והרי אדם זה לא היה בדרך רחוקה, שהרי היה לפני מן המודיעים,
33 והגמלים והקרונות המעכבים אותו מלהכנס אינם אנוס, כי היה לו
34 להשטמ מבני ביתו וללכת יחידי לעזרה ולשחוט.
35 הגמרא מביאה את דעת רבא הסובר בדעת עולא לעיל (אב)
36 שמעלות השחר עד צאת הכוכבים הוא מהלך חמשה מיל,
37 ומקשה עליהם: אמר רבא, שיהא אלפי פריסי הוי עולא – ששת
38 אלפים פרסאות הוא העולם, כלומר, זהו שיעור היקף הילוך
39 החמה במשך היום בתוך חלל העולם ממזרח למערב, וסופקא
40 דרקינא אלפי פריסי – ועוביו של הרקיע בו מהלכת החמה
41 כשיוצאת לזרוח וכשנכנסת לשקוע, הוא אלף פרסה. תנא נקרא
42 – דבר אחד שאמר רבא ידע אותו ממה שלמד מרבו, והיינו מה
43 שאמר שהעולם הוא ששת אלפים פרסה, ותנא סברא – ודבר אחד
44 שאמר רבא ידע אותו מסברא, והיינו מה שאמר שעובי הרקיע
45 הוא אלף פרסה, שמאחר וידע מרבו שהעולם הוא ששת אלפים
46 פרסה, ידע גם מסברא שעובי הרקיע הוא אלף פרסה.
47 הגמרא מבארת כיצד למד רבא את מידת עובי הרקיע ממידת
48 העולם: רבא סבר לה כי הא דאמר – (כמו שאמר) רבה בר רב הנה
49 אמר רבי יוחנן (לעיל אב), כמה מילין אדם בינוני, שהיום
50 והלילה שוים בו, עשר פרסאות שהן ארבעים מיל, ומעלות השחר
51 ועד הנץ החמה הוא זמן הילוך של חמשה מילין, וכן משקיפת החמה
52 עד צאת הכוכבים הוא זמן הילוך של חמשה מילין, ובשני זמנים
53 של שווה החמה בעובי הרקיע כשיוצאת לזרוח או כשנכנסת
54 לשקוע, הרי שהילוך החמה בעובי הרקיע הוא זמן הילוך של
55 חמשה מיל, נמצא שמידת עוביו של הרקיע הוא חלק אחד מששה
56 ביום מנץ החמה עד השקיעה, שהרי היום כולו מעלות השחר עד
57 צאת הכוכבים הוא זמן הילוך ארבעים מיל, וכאשר נפחית עשרה
58 מיל שמעלות השחר עד הנץ ומשקיעה עד צאת הכוכבים,
59 נשארים מנץ החמה עד השקיעה שלשים מיל, וחלק אחד מששה

שלשה הוא חמשה מיל שהוא זמן הילוך החמה בעובי הרקיע. לכן
אחר שידע רבא מרבו שהעולם הוא ששת אלפים פרסה, ידע גם
מסברא שעובי הרקיע הוא חלק אחד מששה של העולם, דהיינו
אלף פרסה, שהרי בתוך מהלך שלשים מיל של אדם ומחנץ עד
השקיעה מהלכת החמה את כל העולם, דהיינו ששת אלפים
פרסה, ונמצא שבכל מהלך חמשה מיל של אדם מהלכת החמה
אלף פרסה, וכיון שהילוך החמה בעובי הרקיע מעלות עד הנץ
ומהשקיעה עד צאת הכוכבים הוא מהלך חמשה מיל לאדם, אם
כן הולכת החמה אז אלף פרסה, ונמצא שעובי הרקיע הוא אלף
פרסה.
הגמרא מקשה על דברי רבא: מיתבי – הקשו בני הישיבה על
דברי רבא, שנינו בברייתא, רבי יהודה אומר, עוביו של רקיע הוא
חלק אחד מששה ביום, תנו שכן הוא, שהרי כמה מהלך אדם
בינוני ביום מעלות השחר עד צאת הכוכבים, עשר פרסאות שהן
ארבעים מיל, ומעלות השחר עד הנץ החמה ארבעה מילין, וכן
משקיפת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעה מילין, ובשני זמנים אלו
שוה החמה בעובי הרקיע כשיוצאת לזרוח או כשנכנסת לשקוע,
הרי שהילוך החמה בעובי הרקיע הוא זמן הילוך ארבעה מיל,
ולפי זה נמצאת עוביו של רקיע חלק אחד מששה ביום. לדברי רבי
יהודה אדם הולך מהנץ עד השקיעה שלשים ושנים מיל, שהרי
הילוכו מעלות עד צאת הכוכבים הוא ארבעים מיל, וכאשר
נפחית שמונה מיל שאותם הוא הולך מעלות השחר עד הנץ
ומהשקיעה עד צאת הכוכבים, נשארים שלשים ושנים מיל מהנץ
עד השקיעה. תיובתא דרבא – וקשה לרבא, שהרי לדבריו אדם
הולך מהנץ עד השקיעה שלשים מיל. וכן תיובתא דעולא – וכן
קשה מדברי רבי יהודה על דברי עולא שאמר לעיל (אב) שמהלך
אדם מהנץ עד השקיעה הוא שלשים מיל. מסיקה הגמרא: תיובתא
אכן קשה על דברי רבא ועולא מדברי רבי יהודה בברייתא.
לעיל אמרו בגמרא שעולא ורבא הסוברים שמהלך אדם מהנץ עד
השקיעה הוא שלשים מיל, סברו כרבי יוחנן שמהלך אדם ביום
הוא עשר פרסאות והקשתה הגמרא על שיטתם מדברי רבי
יהודה. הגמרא מבררת האם יש להקשות כן אף על רבי יוחנן.
מבררת הגמרא: לימא תייתי תיובתא דרבי יוחנן – האם נאמר
שמדברי רבי יהודה בברייתא תהיה פירכא אף על דברי רבי יוחנן,
שהרי בהמשך דברי רבה בר רב חנה בשם רבי יוחנן הובא,
שמעלות השחר עד הנץ הולך אדם חמשה מיל וכן מהשקיעה עד
צאת הכוכבים, וזה שלא כדברי רבי יהודה בברייתא, שבזמנים
אלו הולך אדם רק ארבעה מיל. דוחה הגמרא: אמר לה רבי יוחנן,
אנא ביטמא הוא דאמי – אני אמרתי רק שבכל היום, דהיינו
מעלות השחר עד צאת הכוכבים הולך אדם עשר פרסאות, ולא
פירשתי כמה הוא הולך קודם הנץ ואחר השקיעה, ובהו אני סובר
כרבי יהודה שאדם הולך אז ארבעה מיל, ורבנן הוא דקא מנו –
ועולא ורבא שפירשו את דברי הם שטעו, דקא חשבו דרבנן
וחשבו – שחישבו בתוך העשר פרסאות את הילוך רוב בני אדם,
שהולכים חמשה מיל קודם הנץ על ידי שמשכימים לצאת לדרך
קודם עלות השחר, וכן אחר השקיעה הולכים חמשה מיל על ידי
שמאחרים והולכים אחר צאת הכוכבים, ולכן אמרו שאדם הולך
בזמנים אלו חמשה מיל.
לעיל (אב) הביאה הגמרא ראייה מדברי רבי חנינא, שמעלות השחר
עד נץ החמה הוא זמן הילוך חמשה מיל. הגמרא מבררת האם יש
להקשות על רבי חנינא מדברי רבי יהודה בברייתא. מבררת
הגמרא: לימא תייתי תיובתא דרבי חנינא – האם נאמר שמדברי רבי
יהודה תהיה פירכא על מה שאמר רבי חנינא לעיל שראה את
המקום שהלך לוט מעלות השחר עד נץ החמה בעת שהצילוהו
המלאכים מהפיכת סדום, והיו שם חמשה מיל, ולדבריו מעלות
השחר עד נץ החמה הוא זמן הילוך חמשה מיל, והרי רבי יהודה
אמר בברייתא שמעלות השחר עד נץ החמה הוא זמן הילוך
ארבעה מיל. דוחה הגמרא: לא – אין להקשות מדברי רבי יהודה
על רבי חנינא, כי 'איצו' שני – גבי הצלת לוט נאמר (בראשית ט)

1 (ט) וַיֵּאֱצִיזוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט/ וּלְכֹן נִתֵּן לֹמֵר שֶׁאֵין מַעֲלוֹת הַשְּׁחֹר
2 עַד הַנֶּגֶז הוּא זֶמֶן הַיְלֹךְ אַרְבַּעַת מִיָּל, אֲך' לֹט הֵלֵךְ בִּזְמַן זֶה חֲמִשָּׁה
3 מִיָּל, כִּיֹּן שֶׁהֵלֵךְ בְּמַדְיֹת מַחְמַת שֶׁהֵאֱצִיזוּ בּו הַמַּלְאָכִים.

4 הַגִּמְרָא מְבִיאָה קוּשִׁיא נֹסֶפֶת עַל רַבָּא: תָּא שְׁמַע – בָּא וּשְׁמַע
5 קוּשִׁיא עַל רַבָּא מְבַרִּיתָא. שְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא, מְצָרִים הָיָה אֲרַבַּע
6 מֵאוֹת פְּרָסָה עַל אֲרַבַּע מֵאוֹת פְּרָסָה, וּמְצָרִים הָיָה חֶלֶק אֶחָד מִשְׁשִׁים
7 כְּבוֹשׁ, כְּלוּמַר, כּוֹש גְּדוּלָּה פִי שִׁשִּׁים מִמְּצָרִים, וְכוּשׁ אֶחָד מִשְׁשִׁים
8 בְּעוֹלָם, וְהַעוֹלָם הוּא אֶחָד מִשְׁשִׁים בְּנִין, וְגַן הוּא אֶחָד מִשְׁשִׁים בְּעָדָן,
9 וְעָדָן הוּא אֶחָד מִשְׁשִׁים בְּנִיהֶנּוּ, נִמְצָא כֹל הָעוֹלָם כּוֹלֵל בְּכִיפוֹ קְדִירָה
10 לְנִיהֶנּוּ, כְּלוּמַר, הָעוֹלָם הוּא דָּבָר מוּעַט לַעֲוֹמֵת הַגִּיהֶנּוּ. מִמָּה
11 שֶׁאִמְרוּ בְּבִרְיִיתָא נִמְצָא, שֶׁהָעוֹלָם הוּא הֶרְבֵּה יוֹתֵר מִשְׁשֵׁת אֲלָפִים
12 פְּרָסָה, וְאֵם כֵּן גַּם הִיקָף הַיְלֹךְ הַחֲמָה הוּא הֶרְבֵּה יוֹתֵר מִשְׁשֵׁת
13 אֲלָפִים פְּרָסָה, וְקִשָּׁה עַל מָה שֶׁאִמְרָא רַבָּא שֶׁהִיקָף הַיְלֹךְ הַחֲמָה הוּא
14 שֵׁשֶׁת אֲלָפִים פְּרָסָה. מְסִיקָה הַגִּמְרָא: תִּיּוֹבְתָא – אֵכֵן קִשָּׁה עַל רַבָּא
15 מְבַרִּיתָא זֹו.

16 קוּשִׁיא נֹסֶפֶת עַל רַבָּא: תָּא שְׁמַע, דִּתְנָא דְּבִי אֱלִיהוּ, רַבִּי נֶתָן אוֹמֵר,
17 כֹּל הַיּוֹשֵׁב כּוֹלֵל שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם, תַּחַת כּוֹכֵב אֶחָד יוֹשֵׁב. תִּרְעֵי שֶׁכֵּן
18 הוּא, שְׁהִירִי אֲדָם נִתֵּן עֵינֵי כְּכוֹכֵב אֶחָד, וּבִאֲשֶׁר הוּא הוֹלֵךְ לְמוֹרָה
19 בְּסוּף הָעוֹלָם, עוֹמֵד הַכוֹכֵב בְּגִידוֹ – מַעַל רָאִשׁוֹ, וּבִאֲשֶׁר הוּא הוֹלֵךְ
20 לְסוּף אֲרַבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, עֵדִינִי עוֹמֵד אוֹתוֹ הַכוֹכֵב בְּגִידוֹ – מַעַל
21 לְרָאִשׁוֹ, מִכָּלָל – מוֹכָה, דְּכֹל הַיּוֹשֵׁב כּוֹלֵל תַּחַת כּוֹכֵב אֶחָד יוֹשֵׁב,
22 שֶׁאֵם לֹא כֵן, לֹא הִיָּה יָכוֹל לְרֹאוֹת בְּמִזְרָח מַעַל רָאִשׁוֹ אֵת הַכוֹכֵב
23 שֶׁרָאָה מַעַל רָאִשׁוֹ כְּשֶׁעָמַד בְּמַעֲרָב, אֲלֹא הִיָּה רֹאוֹהוּ מִן הַצֵּד
24 בִּאֲלַכְסוֹן כְּפִי מָה שֶׁהִתְרַחַק מִזְמַעֲרָב. מִמָּה שֶׁאִמְרוּ בְּבִרְיִיתָא
25 שֶׁהֵיכָל כּוֹלֵל תַּחַת כּוֹכֵב אֶחָד הוּא עוֹמֵד, נִמְצָא שֶׁהָעוֹלָם הוּא
26 הֶרְבֵּה יוֹתֵר מִשְׁשֵׁת אֲלָפִים פְּרָסָה, שֶׁהִירִי אֵין מִסְפֵּר לְכוֹכְבִּים
27 שְׁבִרְקִיעַ, וְכִיּוֹן שֶׁכוֹכֵב אֶחָד מַחְזִיק אֵת כָּל הַיּוֹשֵׁב שֶׁהוּא יוֹתֵר
28 מֵאֲלָף פְּרָסָה, וְכָל כּוֹכֵב מַחְזִיק יוֹשֵׁב אֶחָד, בִּימִינִים, בְּנִהּרוֹת
29 וּבְמִדְבָּרוֹת, אֵם כֵּן אֵילוּ הִיוּ רַק שֵׁשֶׁת כּוֹכְבִּים, הִיָּה נִתֵּן לֹמֵר
30 שֶׁהָעוֹלָם הוּא שֵׁשֶׁת אֲלָפִים פְּרָסָה (דְּכַרְבִּי רַבָּא), אֲך' הֵלֵא שְׁנֵם
31 כּוֹכְבִּים רַבִּים מֵאוֹד, נִמְצָא שֶׁהָעוֹלָם הוּא הֶרְבֵּה יוֹתֵר מִשְׁשֵׁת

32 אֲלָפִים פְּרָסָה, אֵם כֵּן וְדֹאֵי שֶׁהִיקָף הַיְלֹךְ הַחֲמָה הוּא יוֹתֵר מִשְׁשֵׁת
33 אֲלָפִים פְּרָסָה. מְסִיקָה הַגִּמְרָא: תִּיּוֹבְתָא.

34 קוּשִׁיא נֹסֶפֶת עַל רַבָּא: תָּא שְׁמַע, עֲנִנָּה – כּוֹכְבִּים הַעֲשׂוּיִים כְּעִגְלָה
35 וְהֵינּוּ מִזֵּל שׁוֹר, הֵם בְּצִפּוֹן שֶׁל הָעוֹלָם, וְעֲקָרָה – כּוֹכְבִּים הַעֲשׂוּיִים
36 כְּעֲקָרָה וְהֵינּוּ מִזֵּל עֲקָרָה, הֵם בְּדָרוֹם שֶׁל הָעוֹלָם, וְכָל הַיּוֹשֵׁב כּוֹלֵל
37 שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם אֵינּוּ יוֹשֵׁב אֶלָּא בְּאוֹרֵי שְׁכִין עֲנִנָּה לְעֲקָרָה, שֶׁהִירִי כָּל
38 אָדָם רֹאֵה בְּצִפּוֹנוֹ מִזֵּל עִגְלָה וּבְדָרוֹמוֹ מִזֵּל עֲקָרָה, וְכָל הַיּוֹשֵׁב כּוֹלֵל
39 שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם אֵינּוּ הוּיָה אֶלָּא שְׂעָה אֶחָת בְּיוֹם, כְּלוּמַר, גְּדוּל הַיּוֹשֵׁב
40 הוּא רַק כְּחֶלֶק אֶחָד מִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שְׁעוֹת הַיּוֹם, שְׂאֵין חֲמָה נִכְנָסֶת
41 לְיּוֹשֵׁב אֶלָּא שְׂעָה אֶחָת בְּיוֹם, וּבִאֲחַת עֶשְׂרֵה הַשְּׁעוֹת הַנּוֹתֵרוֹת
42 שְׁבוּיִם הִיא נִמְצָאֶת בְּמִדְבָּרוֹת בִּימִים וּבְנִהּרוֹת. תִּרְעֵי שֶׁכֵּן הוּא,
43 שְׁהִירִי בְּחֲמִשׁ – בְּשֵׁעָה הַחֲמִישִׁית שֶׁל הַיּוֹם, חֲמָה מִהֲלַכְת בְּמוֹרָה,
44 וּבְשֵׁעָה – בְּשֵׁעָה הַשְּׁבִיעִית, חֲמָה מִהֲלַכְת בְּמַעֲרָב, וּרַק בְּחֲצִי שֵׁשׁ
45 וְחֲצִי שְׁבַע – חֲצִיָּה הַשְּׁנִי שֶׁל הַשְּׁעָה הַשְּׁבִיעִית וְחֲצִיָּה הָרִאשׁוֹן שֶׁל
46 הַשְּׁעָה הַשְּׁבִיעִית, חֲמָה עוֹמֵדֶת בְּרָאשׁ כֹּל אָדָם, כְּלוּמַר, הָאָדָם
47 רֹאֵה אֵת הַחֲמָה מַעַל רָאִשׁוֹ, וְזוֹהוּ הַזְּמַן שֶׁהַחֲמָה מִהֲלַכְת בְּרִיקָעַ
48 כְּנֶגֶד הַיּוֹשֵׁב. מִמָּה שֶׁאִמְרוּ בְּבִרְיִיתָא שֶׁיּוֹשֵׁב בְּנֵי הָאָדָם הוּא רַק
49 חֶלֶק אֶחָד מִשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שְׁעוֹת הַיּוֹם, מוֹכָח שֶׁהַמְדְּבָרוֹת הַיָּמִים
50 וְהַנִּהּרוֹת יֵשׁ בָּהֶם אֶחָד עֶשְׂרֵה חֲלָקִים כְּמוֹהוּ, וְכִיּוֹן שֶׁאֵנּוּ רֹאִים
51 שֶׁהֵיכָל עֲצֻמוֹ הוּא גְּדוֹל מְאֹד וְיוֹתֵר מֵאֲלָף פְּרָסָה, וְהַחֲמָה
52 מִהֲלַכְת בּוֹ רַק שְׂעָה אֶחָת, אֵם כֵּן הָעוֹלָם כּוֹלֵל שֵׁשׁ בּוֹ אֶחָד עֶשְׂרֵה
53 חֲלָקִים כְּמוֹהוּ, הוּא הֶרְבֵּה יוֹתֵר מִשְׁשֵׁת אֲלָפֵי פְּרָסָה, וְקִשָּׁה עַל
54 רַבָּא שֶׁאִמְרָא שֶׁהִיקָף הַיְלֹךְ הַחֲמָה בְּעוֹלָם הוּא שֵׁשֶׁת אֲלָפִים פְּרָסָה.
55 מְסִיקָה הַגִּמְרָא: תִּיּוֹבְתָא.

56 קוּשִׁיא נֹסֶפֶת עַל רַבָּא: תָּא שְׁמַע, דִּיאֲמַר רַבִּי יוֹהָנָן בֶּן זַבְדִּי, מָה
57 [אִיזוֹ] תְּשׁוּבָה הַשְּׁבִיתָה בֵּית קוֹל, לְאִתּוֹ רָשָׁע – נִבְכֹּדְנֶצַּר. בְּשֵׁעָה
58 שֶׁאִמְרָא נִבְכֹּדְנֶצַּר בְּגִאוּתוֹ, 'אֶעֱלֶה עַל בְּמִיתִי עֵבֶ, אֲרַמָּה לְעִלּוֹן'
59 (ישעיה יד יד), כְּלוּמַר, אֵין רָאוּי לִי לְדוֹר עִם כָּל הָעוֹלָם, וְלָכֵן אֶעֱשֶׂה
60 לִי עֵנָן קָטָן בְּאוֹרֵי מַעַל הַשְּׁבִיעָה רְקִיעִים וְאֵשׁ בּוֹ, וּבִכֵּן אֹהִיָּה
61 דּוּמָה לְקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא עֲלִיּוֹן וּמוֹפְרָד מִבְּנֵי אָדָם, יִצְתָּהּ בֵּית
62 קוֹל וְאֲמָרָה לוֹ, רָשָׁע בֶּן רָשָׁע

פסחים דף צד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קעג

כיון שהחממה מחממת אותם תחת הקרקע.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין השפעת החממה על חום
המעיינות: תנאי, רבי נתן אומר, בימות החמה ו-קצין, חמה מהלכת
בגובה של רקיע, לפיכך כל העולם כולו רותח, ומעיינות צוננין כיון
שהחממה רחוקה מהם. בימות הנשמים ו-חורף, חמה מהלכת
בשיפולי רקיע – סמוך לקרקע בשולי כיפת הרקיע, לפיכך כל
העולם כולו צונן, כיון שהחממה מהלכת בידי העולם, ומעיינות
רותחין, כיון שהחממה היא אצל המים בידי העולם סמוך לקרקע,
שמשם באים המעיינות.
הילוך החממה במשך השנה מחולק לארבעה חלקים, לפי ארבע
תקופות השנה, ובכל אחד מהם היא פועלת פעולה שונה, הגמרא
מביאה ברייתא העוסקת בענין זה: תנו רבנן, בארבעה שבילין –
ארבע תקופות שנת החממה, חמה מהלכת, כלומר, פועלת פעולות
שונות בחזקת חומה. בתקופת החדשים ניסן אייר וסיון היא מהלכת
ו-פועלת בתיים כדי לפשר ו-להפשיר את השלגין. ובתקופת
החדשים תמוז אב ואלול היא מהלכת בישוב כדי לבשל את
הפירות. ובתקופת החדשים תשרי מרחשון וכתבול היא מהלכת
במים כדי ליבש את הנקרות. ובתקופת החדשים מכת שבט ואדר
היא מהלכת במדבר כדי שלא ליבש את היריעים שבישוב.
שנינו במשנה: ורבי אליעזר אומר, שהעומד מאספסוף ו-ממפתן
כו' העזרה ולחוץ, פטור מלעשות את הפסח הראשון מדין דרך
רחוקה. הגמרא דנה בדבריו. תמחה הגמרא: וכי לרבי אליעזר
אדם העומד מחוץ למפתן העזרה פטור מדין דרך רחוקה, ואף על
גב דמצי עייל – ואפילו כאשר יכול להכנס לעזרה ולשחוט, ולא
מפנין ליה קום עייל – ואין אומרים לו קום והכנס לעזרה ואם לא
תיכנס תתחייב כרת, והתנאי – והרי שנינו בברייתא, יהודי ערל
שלא מל, ומחמת כן לא הקריב את הפסח, עגוש ברת, דברי רבי
אליעזר. מוכח מדברי רבי אליעזר אלו, שאומרים ליהודי ערל, קום
ומול עצמך, שאם לא תמול ומשום כך לא תוכל להקריב את
הפסח, תתחייב כרת, ומדוע אמר רבי אליעזר במשנתנו שאין
אומרים לעומד מחוץ למפתן העזרה, קום והכנס, שאם לא תיכנס
תתחייב כרת.
מתרצת הגמרא: אמר אביי, דרך רחוקה לטוהר ואין דרך רחוקה
לטהא – בפטור דרך רחוקה פטרה התורה רק אדם טהור שעובדו
הוא מחמת שהוא עומד בדרך רחוקה, וכיון שפטור זה הוא גזירת
הכתוב לפטור גם את העומד מחוץ למפתן העזרה אף שיכול
להכנס ואינו נכנס, וכפי שנלמד [בברייתא להלן] בגזירה שזה
מלשון ריחוק האמור במעשר, לכן אין אומרים לו קום הכנס. אך
את הטמא וכן את הערל לא פטרה התורה מצד שהוא רחוק, אלא
משום שאינם יכולים לאכול את הפסח בלילה, ובפטור זה לא
נאמרה גזירת הכתוב לפטור אף את מי שיכול להטעה או למול
עצמו, לכן אם יכול להטעה או למול עצמו ולאכול את הפסח
בלילה, אומרים לו קום הטעה או מול עצמך ועשה פסח ראשון.
הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רבא אמר, תנאי היא – נחלקו תנאים
בדעת רבי אליעזר האם הוא סובר שהעומד מחוץ למפתן העזרה,
פטור מדין דרך רחוקה. תנאי, רבי אליעזר אומר, נאמר ריחוק
מקום בפסח – בפטור דרך רחוקה שבקרבן פסח, שנאמר (במדבר ט
ו' א') בדרך רחוקה לכם, ונאמר ריחוק מקום בפעשר – לענין
המקום שניתן לפדות בו פירות מעשר שני, שנאמר (דברים יד כז) 'כי
ירחק מקום המקום, מה לחלן – גבי מעשר, המקום נחשב למקום
רחוק שניתן לפדות בו, כאשר המעשר נמצא חוץ לאבילתו – חוץ
למקום אבילתו, והיינו חוץ לחומת ירושלים, אף כן גבי פטור
דרך רחוקה, נחשב המקום למקום רחוק כאשר האדם עומד חוץ
לאבילתו, והיינו חוץ לחומת ירושלים, אבל העומד בתוך ירושלים
מחוץ למפתן העזרה, אינו נחשב כעומד בדרך רחוקה, אלא
אומרים לו קום והכנס לעזרה ועשה פסח. רבי יוסי בר רבי יהודה
אומר משום רבי אליעזר, לגבי פסח נחשב המקום למקום רחוק אף
כאשר הוא עומד חוץ לשעשיתו, דהיינו חוץ לחומת העזרה. ואף
שיטה זו נלמדת בגזירה שזה מלשון ריחוק האמור במעשר, מה

כן בנו של נמרוד הרשע שהמיר את כל העולם כולו עלי במלכותו
שמלך על בבל, הלא כמה שנותיו של אדם – רוב בני אדם, שבעים
שנה, ואם נגזירות – ואם יגבר כוח האדם, יהיו שנותיו שמונים
שנה, שנאמר (תהילים צ) 'מי שנותינו בהם שבעים שנה, ואם נגזירות
שמונים שנה, והרי מן הארץ עד לרקיע יש מרחק של מהלך חמש
מאות שנה, ועיניו של רקיע הוא מהלך חמש מאות שנה, וכן (כל)
רקיע לרקיע יש מרחק של מהלך חמש מאות שנה, וכן בין כל רקיע
ורקיע מהשבעה רקיעים יש מרחק של מהלך חמש מאות שנה,
ואין אמרת בגאווהך שרצונך להדמות לקדוש ברוך הוא על ידי
שתעלה לישב על ענן מעל השבעה רקיעים, לכן לא תתקיים
מחשבתך, אלא אף אל שאל תוך אל ירדתי בור' (ישעיה יד טו),
כלומר, תרד אל עומק הארץ ואל תחתית הבור. ממה שאמרו
בברייתא שמן הארץ עד לרקיע יש מהלך של חמש מאות שנה,
יש להקשות על רבא, שהרי אם גובה העולם הוא חמש מאות
שנה, גם אורכו הוא כך, וכאשר נכפיל עשר פרסאות שהולך אדם
ביום, בחמש מאות שנה, נמצא שאורך העולם הוא הרבה יותר
מששת אלפים פרסה, ואם כן ודאי שהיקף הילוך החממה ממזרח
למערב הוא יותר מששת אלפים פרסה. מסיקה הגמרא: תיבתא.
אגב ברייתא לעיל (ע"א) שהחכר בה מזלות עגלה ועקרב,
מביאה הגמרא ברייתא נוספת שדנה בענין המזלות: תנו רבנן,
חכמי ישראל אומרים, הגלגל שכוכבי המזלות נתונים בו, הוא קבוע
ואינו מסתובב, ומזלות הנתונים בגלגל חוזין – מהלכים, שכל
אחד מהם מהלך הילוך מועט ללוות את החממה למול הבא אחריה
וחוזר למקומו, ונמצא שאינם מקיפים בהילוכם את כל הגלגל,
וחכמי אומות העולם אומרים, הגלגל חוזר – מסתובב וחוזר למקום
בו התחיל את סיבובו, ומזלות הנתונים בו אינם מהלכים כלל,
אלא קבועין הם, וכאשר הגלגל מסתובב, הוא מסובב את המזלות
הקבועים בו, ונמצא שעל ידי סיבוב הגלגל מסתובבים אף הם
סיבוב שלם.
הגמרא מביאה את הוכחת רבי נגד שיטת חכמי אומות העולם:
אמר רבי, יש להשיב תשובה לדבריהם של חכמי אומות העולם,
שהרי מעולם לא מצינו שיהיה מזל עגלה בדרום ומזל עקרב בצפון,
אלא תמיד רואים אנו את עגלה בצפון ואת עקרב בדרום, ואם
כדבריהם שהגלגל מסתובב, הרי הוא מסובב עמו את המזלות
לכל הארבע רוחות ואף מדרום לצפון ומצפון לדרום, ואם כן היה
לנו לראות לפעמים את מזל עגלה בדרום ואת מזל עקרב בצפון.
מתקין לה ו-הקשהו רב אחא בר יעקב, ודילמא בכוזינא דרחימא –
שמה הגלגל הוא כברזל התחוב בתוך חור רחב שבאבן הרחיים
התחתונה, שכאשר הברזל מסתובב אין האבן התחתונה
מסתובבת, וכאשר נסובב את האבן התחתונה, היא תסתובב סביב
הברזל, והברזל עצמו לא יסתובב. אי נמי – דוגמא נוספת, בכוזינא
דחישא – כחור שבמשקוף שהדלת מסתובבת בו על ידי ציר
והמשקוף עומד במקומו, ואם נסובב את המשקוף, הוא יסתובב
סביב הציר, והדלת עצמה לא תסתובב. בשתי דוגמאות אלו ישנו
דבר שהוא מחובר לדבר המסתובב ואף על פי כן אינו מסתובב
עמו, וכך יש לומר גם בענין הגלגל והמזלות, שאף שהגלגל
שהמזלות נתונים בו מסתובב, יתכן שרק הגלגל מסתובב ובכך
הוא מוליך את החממה על פני המזלות, אך המזלות נתונים בתוך
גלגל פנימי נוסף, ואותו הגלגל אינו זו ממקומו, ולכן מקום המזלות
קבוע ואינו משתנה, ואם כן אין תשובה לדברי חכמי אומות
העולם ממה שלא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון.
הברייתא מביאה מחלוקת נוספת על חכמי ישראל עם חכמי
אומות העולם: חכמי ישראל אומרים, ביום חמה מהלכת למטה מן
הרקיע – זורחת על הארץ כפי שאנו רואים, ובלילה היא עולה
למעלה מן הרקיע וזורחת שם, ולכן אינה נראית בארץ. וחכמי
אומות העולם אומרים, ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובלילה
היא יורדת למטה מן הרקיע וזורחת שם. אמר רבי, ונראין דבריהן
של חכמי אומות העולם מדבריהן, שהרי ביום מי המעיינות צוננין
מחמת ריחוקם מהחממה שהיא גבוהה מהם, ובלילה הם רותחין,

המשך ביאור למס' פסחים ליום ראשון עמ' ב

1 במעשר נחשב המקום למקום רחוק, כאשר המעשר נמצא חוץ
2 למקום הכשירו, כלומר, חוץ למקום שלשם המצוה להביאו,
3 והיינו חוץ לירושלים, אף בפסח נחשב המקום למקום רחוק כאשר
4 עומד האדם חוץ למקום הכשירו, והיינו חוץ לעזרה, כי מצות
5 קרבן פסח היא להביאו לעזרה. נמצא שנחלקו תנאים בדעת רבי
6 אליעזר, ויש תנא שאמר בשמו שפטור דרך רחוקה אינו פוטר
7 אדם שעומד מחוץ למפתן העזרה, אלא אומרים לו הכנס ועשה
8 פסח ראשון, אם כן יש לתרץ שזו היא אף דעת התנא בברייתא
9 לעיל שאמר בשם רבי אליעזר שערל שלא מל חייב כרת כיון
10 שאומרים לו קום ומול.
11 הגמרא מביאה דין שאמר אחד האמוראים, ומבררת כשיטת מי
12 אמרו. מבררת הגמרא: כמאן אָזְלָא הָא – כשיטת מי מהתנאים
13 נאמר הדין דאמר רבי יצחק בר רב יוסף שבטמאים – כאשר ישנם
14 טמאים בישראל ואתה רוצה לבדוק אם הם רוב, כדי לדעת אם
15 לעשות את הפסח בטומאה או שהטמאים ידחו לפסח שני, הִלֵּךְ
16 אַחֵר רוֹב הָעוֹמְדִין בְּעֶזְרָה, שאם רובם טמאים, אף שישנם רוב
17 טהורים מחוץ לעזרה, יעשה בטומאה, כי העומדים בחוץ הם

18 בדרך רחוקה, ואין לך להחשיבם בתוך עושי הפסח. משיבה
19 הגמרא: כמאן – כשיטת מי, כְּרַבִּי יוֹסִי בַר רַבִּי יְהוּדָה שְׁאָמַר מְשׁוּם
20 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁהַעוֹמֵד מִחוּץ לַחוֹמַת הָעֶזְרָה, נחשב כעומד בדרך
21 רחוקה.
22 שנינו במשנה: אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי, לְפִיכָּךְ וכו' נקוד על ה', לומר, לא
23 מפני שרחוק ודאי אלא מאיסקופת העזרה ולחוץ. הגמרא מביאה
24 את דברי רבי יוסי הגלילי בברייתא שלמד דין זה מפסוק אחר:
25 תִּנִּיֵא, רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי אָמַר, אם היה נאמר בפסוק דָּרָךְ רחוקה',
26 שׁוֹמֵעַ אֲנִי שֶׁהַפְּטוֹר הוּא רק כאשר אדם עומד בריחוק מִהֵלֶךְ שְׁנַיִם
27 או שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵהָעֶזְרָה, אֵךְ כִּשְׁהוּא [–הפסוק] אָמַר 'וּבְדָרָךְ לֹא
28 הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּהָ' (שם ט יג),
29 ואינו אומר 'ובדרך רחוקה לא היה', מִגִּיד שְׁאֵפִילוּ מֵאַסְקוּפַת
30 הָעֶזְרָה וְלַחוּץ קְרוֹי דָּרָךְ רחוקה, כי משמע שרק כשלא היה בדרך
31 כלל ולא עשה את הפסח, חייב כרת, והיינו כשהוא עומד בעזרה,
32 אך אם עמד מחוץ לאסקופת העזרה הוא פטור, כיון שמכל מקום
33 היה בדרך.